

Om foring og stell av landraser og særtrekk ved rasene

OBS! I denne artikkelen er det en del linker til forskjellige artikler. Det er ikke sikkert at alle linker fungerer. Hvis det ikke fungerer, så kopier linken og lim inn, eller skriv av innholdet direkte i nettleseren din.

Generell kompetanse

I all melk og kjøttproduksjon på storfe, bør man opparbeide erfaring, praktisk kompetanse og teorikunnskap innen flere fagområde før en kan jobbe selvstendig med produksjonen. Denne nettsida tar for seg det som er spesifikt for landrasene og skiller disse fra andre raser, som er «vanlige» i norsk melk- og kjøttproduksjon. Generell kunnskap innen storfehold bør du skaffe deg fra generell landbruksutdanning og erfaring. Den generelle kompetansen må være et grunnlag også ved drift med landraser.

Kompetansekrav : Etter § 6 i lov om dyrevelferd skal dyreholder sørge for at dyr blir ivaretatt av tilstrekkelig og kompetent personell.

https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/produksjonsdyr/kompetansekrav_i_husdyrhold/

Foring, beiting

Alle landrasene er kjent for å være gode beitedyr. På skrint beite (mindre produktive beiter) så beiter de mer allsidig enn Nrf, og går mer etter lauv og urter (Både Bolette Bele(Nibio) m.fl, 2015 og 2014 både norsk og svensk studie, Stn, Vff, Nrf, Holstein og Nina Sæther m.fl (2006) Stn, Nrf fant ut det), Husdyrbønder sier det samme om de andre gamle rasene.

Foring i mjølkeproduksjon Generelle foringsråd fra Tine, Nlr etc. eksempel :

<https://www.agropub.no/fagartikler/foring-og-forplaner> - sjå også «les mer» på den nettsida og klikk søk «foringsstrategier melkekyr» fra Tine medlem (meir intensiv produksjon)
<https://vest.nlr.no/fagartikler/beregning-av-grovforopptak-pr-ku-pr-dag/>

Husk at alle disse er generelle og gjelder intensiv og mellomintensiv foring av Nrf kyr. Det finnes lite fagstoff om ekstensiv foring, men noe finnes innen økologi-feltet. Selv om du ikke driver økologisk, er mye av det økologiske sammenlignbart fordi man ønsker lav kraftforandel. Se på disse :

[Fôring i økologisk mjølkeproduksjon- kort innføring](#) her er også en interessant artikkel om økologisk produksjon uten bruk av kraftfor : <https://www.scinapse.io> > [papers søkeord "økologisk" i artikkelbasen](#)

Forplaner for ekstensiv drift med landraser er noe du må høre med din rådgiver (Tine, Nortura, Nlr etc.) om å sette opp spesifikt for din drift. Det er viktig at du har styring på data som legges inn, og at utgangspunktet er ekstensivt. Moderne rådgivere har en tendens til å ville «legge på» drøyt mye kraftfor også på det de oppfatter som «ekstensivt»

Foring ammeku : De fleste som holder landrasekyr som ammekyr forer ekstensivt og mange bruker ikke kraftfor på kyrne i laktasjon. Da har ei ku gjerne akkurat nok mjølk til egen kalv. I mange tilfeller har vi hørt at eldre kyr, som produserer mest mjølk, kan ha for mye mjølk til en kalv. Det kan gi problemer med kjertler som ikke blir tømt tilstrekkelig, og påfølgende jurbetennelse. «Grasfeed» foring, altså uten kraftfor til kyrne, kan da gi passende avdrått til eldre kyr. For kviger/ 1.gangs kalvere kan det være motsatt, at det blir for lite mjølk. Enkelte satser på å optimalisere grovfor og gir også kraftfor. Eldre kyr kan da ha mjølk til 2 eller 3 kalver.

Mange tror feilaktig at ammekudrift er «quick fix» og «enkelt». Det er det ikke ! Du må passe på kyr i laktasjon og småkalver, at juret blir tømt og at kalven får i seg nok melk. Om nødvendig må du ha

tilgang på spannmelkingsutstyr for å få tømt juret. Det er også nødvendig beredskap å ha nedfrost råmelk til nyfødte kalver. Kviger med for lite melk eller hvis det skjer noe med mor til kalven første timene eller dagene etter fødsel, er situasjoner som gjør råmelka til livsnødvendig «nødhjelp» for kalven.

For mer foringsinformasjon ; <https://www.agropub.no/fagartikler/foring-og-forplaner> ; her er mer generell råd om foring i økologisk og ekstensiv drift

Høstbeiting

Det er beitekrav for alt Urfe (se «om Urfe sa). Det betyr at også okser skal på beite minst 1 sesong. Urfe-bøndene har gjerne dyra på beite til langt utpå høsten, og det er kjempebra. Men husk at beitet taper seg mye fra august – september og enda mer til oktober. Legg ut rundball eller annet tilleggssfor til dyr som er lenge ute. Ikke vær grådig med beitet, vær raus med dyra og flytt til nye beiter når ett område er nedbeita. Tilpass dyretallet til beitegrunlaget, og planlegg heller for få dyr til arealet enn for mange dyr.

Ond sirkel : For mye dyr ifht beitet gir ofte en ond sirkel ; dyra får underdekning på eneregi og taper tilvekst og hold seint i sesongen. Dette gir magre dyr med dårlige slakteoppgjør, dårligere økonomi, brukeren presses til å ha max. Antall kyr for å få ut tilskudd. I neste omgang vil et snaubarbert beite på høsten gi dårlig grasvekst på beitet neste år (graset kommer forttere tilbake hvis stengelen på graset har en viss lengde, slik at graset får trekke en del næringsstoffer ned i rota før vinteren).

Helse

Generelt god helse, holdbare kyr, gode bein og klauver, lette kalvingar , god helse. Tall fra Kukontrollen viser at det er ikke store forskjeller mellom landraser og Nrf på ulike produksjonssykdommer og andre sykdommer, men noe høyere kalvedødelighet og kalvingsvansker (Tine rådgivning, Edvin Vestvik, 2020). (Vi vet ikke hvorfor høyere dødelighet på kalver, men veldig høy andel bås fjøs uten egne kalvingsbinger kan være en forklaring som skiller gamle raser fra Nrf)

Morsinstinkt : Alle landrasene er kjent for å ha godt morsinstinkt. De tar seg godt av kalvene og adopterer gjerne fra andre kyr. Dette er viktig i ammekudrift og i økologisk melkeproduksjon. For Østlandsrødkollene er det et avlsmål at kalvene skal være vitale og reise seg opp og suge en time etter fødsel. Nyfødte kalver fra de andre rasene er også kjent for å være vitale. Imidlertid skal røkteren alltid passe på å følge opp ku/ kalv rett etter fødsel, da det ikke er alle kalver som finner spenene og suger så kort tid etter fødsel. Imidlertid er det avgjørende for kalvens utvikling å få i seg nok råmelk ila. Første timene etter kalving. Man må ikke bli forledet til å tro at alt ordner seg automatisk fordi man driver med «hardføre, helsesterke og nøysomme» raser. Her er noen artikler :

<https://www.bondevennen.no/fagartiklar/god-melkeforing-gir-sunne-og...>

<https://www.nmbu.no/forskning/disputaser/pressemeldinger/node/21647>

https://www.buskap.no/journal/2018/6/m-1399/Hvite_blodceller_i_

Lynne

Godt lynne og sterk karakter kjennetegner kyr av de gamle rasene. Dyra er nysgjerrige og bruker mer tid på lek enn «moderne» raser (Vil du ha spesifikk informasjon om lynne på en bestemt rase, så bør du besøke bønder som driver med respektive raser, eller evt snakke med noen i avlslagene).

Forskningsstudie viser også dette (Nina Sæther, 2006, «differences in grazing behaviour.....») En skal også være oppmerksom på at dyrenes gemytt i stor grad påvirkes av kontakten med mennesker, og at driftsform og tilvenning til folk varierer mye også innen hver rase.

Flokkinstinkt

Det blir ofte rapportert fra seterbrukere med blandingsbesetninger (ofte Nrf og gamle kuraser i samme besetning) at de gamle rasene leder an og kommer først hjem fra beite. Dette har stor praktisk betydning for seterbrukere, da det kan ta lang tid å samle en stor buskap hvis det er store beiteområder. Det har også stor betydning i all beitebasert melkeproduksjon der kyrne beiter langt unna driftsbygningen der de skal melkes.

Brunst

Hvis det er aktuelt med semin, så er det lurt å snakke med andre bønder som har erfaring både med aktuell landrase og med moderne raser. Landrasene følger vanleg brunstsyklus, sjå meir om dette på t.d. [geno.no](http://www.geno.no). Det kan imidlertid vera landraser som avviker noko, som t.d. enkelte bønder med Sidet trønderfe har merka seg at desse kyrne kan ha lengre brunstperiode enn nrf. For generell kunnskap om brunst kan du gå inn på f.eks www.geno.no (Geno er avlsorganisasjon for Nrf)

Ellers bør kviger av landrasekyr insemineres noe seinere enn Nrf. Nrf kviger blir ofte inseminert ved alder på 14-15 mnd. På landraser bør en vente til minst 16 mnd, kanskje lenger på kviger som er små etter alderen. Kviger inseminert for tidlig, gir gjerne lav avdrått på 1.laktasjon, så det kan lønne seg å drøye noe lenger før 1.gangs inseminering.

Kalving

Lette kalvingar på alle raser. Nokre rasar har litt lengre drektighetstid. T..d går vaksne kyr av Sidet trønderfe og Vestlandsk fjordfe gjerne 1 veke lenger enn NRF. Sidan tabellen frå Geno er laga for NRF, er dette greit å vera klar over for å få rett terminfesting. Her er link til generell kalvingsinformasjon : https://www.buskap.no/journal/2016/7/m-695/N%C3%A5r_og_hvordan_kalver_kua

Bygg

Planleggjing før restaurering eller nybygging, oppstalling. Mattilsynet har veileदारar som viser minstekrav til plass i binger pr vektklasse. Dei gamle rasane er mindre av vekst enn moderne rasar, det betyr at kvart dyr treng litt mindre plass. Veilederane gir også minstekrav til lengd og breidd på båsar i båsfjøs, og liggebåsar og etebåsar i lausdrift. Beregn plasskrav romsleg ut frå vektklasse, som igjen er bestemt av rase og alder sjekk veileदारar til forskrift om hold av storfe frå Mattilsynet :

https://www.mattilsynet.no/om_mattilsynet/gjeldende_regelverk/veiledere/veileder_om_hold_av_storfe.1853/binary/Veileder%20om%20hold%20av%20storfe

Hammer, Snåsa, 09.10.2021